

de esthetische visie op de geschiedschrijving, die in *De navel van de geschiedenis* zo zeer centraal staat. Het belangrijkste bezwaar dat er tegen te maken valt is de miskenning van het rationale en argumentatieve aspect, dat wezenlijk is voor de geschiedbeoefening op alle niveaus, waarbij het onderscheid tussen 'feiten' en syntheses heel wat relatiever is dan door Ankersmit wordt voorgesteld. Het referentiële aspect speelt hierbij met name een rol in de vorm van het door de historicus gehanteerde bewijsmateriaal. Aan dit wezenlijke kenmerk van de geschiedbeoefening wordt door Ankersmit geen enkele aandacht besteed. Hoe verhelderend en interessant een theoretische analyse van de analogieën tussen kunst en geschiedbeoefening ook moge zijn, de verschillen blijven er niet minder om.

W. J. van der Dussen

M. Kuiper, *De vaas van Huizinga. Over geschiedenis, verhaal en de betekenis van de dingen die voorbijgingen* (Amsterdam: VU Uitgeverij, 1993, 205 blz., f45,-, ISBN 90 5383 235 1).

Zelden heb ik een boek gezien waarvan titel, vormgeving en stijl zo onaantrekkelijk zijn als die van het proefschrift van Mark Kuiper. En dat is jammer, want Kuiper heeft een moedig boek geschreven. Zijn (aan de wijsgerige faculteit van de Vrije Universiteit te Amsterdam verdedigde) dissertatie is een ambitieuze poging de hermeneutiek en de esthetiek van de geschiedenis zo niet te verzoenen dan toch op elkaar te betrekken. Dat is een lofwaardig streven. De hermeneutische nadruk op de interpretatie van door de historische actors in woord en daad geschapen betekenis en de esthetische (of estheticistische) opvatting van de geschiedschrijving als in de eigen betekenisgeving besloten representatie van het verleden, hebben beide geschiedfilosofische opties immers tegenover elkaar gesteld. In *De vaas van Huizinga* (zeg nu zelf) wordt met behulp van een analyse van de dubbelparen 'verhaal en interpretatie' en 'realiteit en representatie' getracht deze patstelling te doorbreken.

De auteur volgt hierbij een dubbele strategie, waarbij hij telkens één van beide geschiedfilosofische opties poogt te 'reddend' door de in de andere optie vervatte bezwaren te ontcrachten. Het in de esthetiek vervatte bezwaar tegen de hermeneutiek als zou deze een naïeve opvatting van de historische werkelijkheid als betekenisvol geheel uitdragen, verwerpt hij door het in dat bezwaar impliciet gehuldigde 'wetenschappelijke' beeld van de tijd te differentiëren. Hij doet daarbij een beroep op David Carrs theorie van het narratief gevormde bewustzijn en — om de niet door deze theorie 'gedekte' componenten van het verleden alsnog in het geschiedverhaal te integreren — op Ricoeurs filosofie van de pre-dramatische structuur van de historische werkelijkheid en haar spanningen. Het tweede maneuver in het door Kuiper opgezette spiegelgevecht is echter interessanter. Het hermeneutische bezwaar tegen de esthetiek als zou deze noodzakelijkerwijze een onoverbrugbare kloof tussen de historische realiteit en het geschiedverhaal scheppen door de betekenis geheel in de tekst op te sluiten, wordt er onder meer ondervangen door een theorie van de esthetische ervaring. De ervaring door het kunstwerk onverwacht dicht bij de realiteit te kunnen worden gebracht, is volgens de auteur ook de kern van de 'werkelijkheidszin' van de historicus. De historicus bouwt voort op wat Huizinga de 'historische sensatie' (of het 'historisch genieten') heeft genoemd: hij weet zich door de realiteit van het verleden *aangesproken*. De esthetische betekenis van het verleden die het geschiedverhaal representeert, is dan ook een 'antwoord' op een 'oproep'. Het is daarom niet juist, aldus Kuiper, de representatie als een louter subjectief gebeuren op te vatten: zij ontstaat in de eenheid van subject en werkelijkheid. Deze theorie brengt de promotus tot een opvallende interpretatie van Huizinga's cultuurhistorisch werk: dit werk — van *Herfstij* (1919) tot *Over vormverande-*

ring der geschiedenis (1941) — zou geheel berusten op het verlangen de spanning tussen esthetisch realisme en bewuste stiling in de westerse cultuur te begrijpen.

Op die manier ontmoeten hermeneutiek en esthetiek elkaar in de *betekenis*: het geschiedverhaal is tegelijkertijd een interpretatie van de praktische betekenis van de realiteit voor de historische actors en een representatie van de esthetische betekenis van dat wat voorbij is. In dat perspectief bestaat de taak van de historicus in de representatie van de esthetische betekenis van 'cultuurfuncties', van door idealen gedreven praktijken en geschapen levensvormen. In het minst geslaagde deel van zijn boek tracht Kuiper deze verwevenheid verder te analyseren met behulp van de aan Wittgenstein en Huizinga ontleende metafoor van het spel: het (taal)spel wordt geconstitueerd in de omgang met een uit betekenisvolle dingen en gebeurtenissen samengestelde wereld, maar bezit — als grondvorm van de cultuur — ook een esthetische, de (fysieke en) praktische sfeer overstijgende betekenis.

Deze dissertatie vindt haar oorsprong in de al langer gevoerde, maar recent geïntensiveerde discussies over hermeneutiek en narrativisme (onder meer G. A. M. Widdershoven en Th. de Boer, ed., *Hermeneutiek in discussie* (Delft, 1990) en F. R. Ankersmit, e. a., ed., *Op verhaal komen. Over narrativiteit inde mens- en cultuurwetenschappen* (Kampen, 1990). Op geschiedfilosofisch vlak hoort zij thuis in de sfeer waarin ook Ankersmits *De navel van de geschiedenis* (Groningen, 1990) en diens onlangs uitgesproken oratie *{De historische ervaring* (Groningen, 1993)) passen. Het is daarom wellicht geen toeval dat de in deze oratie aanwezige wil het 'lingualisme' van de jaren tachtig te temperen, ook in Kuipers studie krachtig wordt verwoord. Voor de historicus is dat een hoopgevend teken. Hij kan bij Kuiper een geschiedfilosofische rechtvaardiging vinden van het vertrouwen dat hij — ondanks al het linguïstische geweld van 'beroemde filosofen' en het feit dat hij het belang daarvan onderkent — steeds heeft bewaard: het vertrouwen in zijn werk de realiteit van het verleden te 'raken'. Kuipers reflectie op dit esthetisch realisme—de drang het 'oorspronkelijke aangezicht' van de dingen te vatten—biedt bovendien, zoals de auteur ook zelf constateert (128), een wijsgerige verklaring van de omgang met het verleden om het verleden. Zij fundeert de specificiteit van de *historische* ervaring: het gevoel van ontroering om de nabijheid die in de esthetische ervaring in het geding is, wordt er sterker dan in andere vormen van deze ervaring doorkruist door de weemoed om een definitieve afwezigheid. De vertekeningen in de analyse van Huizinga's werk, de bijwijlen moralistische ondertoon, de weinig heldere betoogtrant, het niet weggekuiste residu van regie-aanwijzingen in de tekst, de hortende stijl, de slordigheid waarmee de bibliografie is samengesteld: het zijn tekorten die bij de onmiskenbare verdiensten van dit proefschrift des te pijnlijker worden aangevoeld.

J. Tollebeek

R. S. Duplessis, *Lille and the Dutch Revolt. Urban stability in an era of revolution 1500-1582* (Cambridge studies in early modern history; Cambridge: Cambridge University Press, 1991, xv + 372 blz., £35,-, ISBN 0 521 39415 5 hardback).

In de laatste jaren is de geschiedenis van individuele steden tijdens de Nederlandse Opstand een vruchtbaar onderwerp van onderzoek geweest. Studies van bijvoorbeeld Mechelen (door Guido Marnef) of Gouda (door Christopher Hibben) hebben wezenlijk bijgedragen aan het historische beeld van de Opstand. De studie van Robert Duplessis, werkzaam aan het Swarthmore College, biedt een gedetailleerde reconstructie van de rol die Lille tijdens de Opstand speelde. Met 30.000